Голокост в Україні — (не) чужа трагедія?

Розстріл євреїв в Івангороді, Чернігівська область, 1942

Колишній директор УІНП Володимир В’ятрович — остання людина, яку можна звинуватити в нехтуванні інтересами української історичної пам'яті. Щонайменше, у тому вигляді, у якому він ці інтереси розуміє.

Тому короткий пост, розміщений істориком у Міжнародний день пам'яті жертв Голокосту: «Голокост — трагедія світової історії. Голокост — трагедія української історії. Never again!» — не мусив би обурити навіть саму патріотично налаштовану частину української громадськості. Не мусив, але обурив.

Тут є й закиди щодо втрати почуття власної гідності, і пряме заперечення Голокосту (вигадали, щоб отримати компенсацію), і блукаючі Мережею картинки з організаторами Голодомору в Україні (як на підбір, однієї національності) і, нарешті, звинувачення автора поста в продажності (Вам, пане В’ятрович, Хабад ближче, не бачите, що всі сфери діяльності захвачені євреями!).

Звісно, критики ексглави УІНП можуть сказати, що все це — відлуння тієї атмосфери, яку свідомо чи несвідомо створив Володимир Михайлович, творячи новий історичний дискурс. На що їм дадуть відповідь, мовляв, 73% українців проголосували за президента — етнічного єврея — чого вам ще. Обидва факти цілком уживаються один з одним, але сумно інше. Сьогодні ми далі від формування української політичної нації, ніж у 2014 році, коли країна офіційно заявила про курс на євроінтеграцію.

Вододіл на «ми» і «вони» прозирає в більшості коментарів — значна частина аудиторії пана В'ятровича сприймає місцевих євреїв і «їх» історію як щось чуже (якщо не вороже) Україні. Немає нічого більш далекого від західної цивілізаційної моделі (яка, здавалося б, привчається в Україні), ніж подібна етноцентричність світогляду. У рамках цієї логіки українські євреї повинні нести відповідальність за кожне слово посла Ізраїлю в Києві (стрічка рясніє висловами «ваш ізраїльський посол», «вимагайте від своїх (тобто, ізраїльських!, — М.Г.) урядовців визнання Голодомору» і т.ін.), а внесок євреїв в українську історію обмежується участю в організації Голодомору.

В ході «акції», Вінниця, 1942

Євреї Зборова (Тернопільська область) риють собі могили, липень 1941

Складно уявити, щоб у Канаді хтось ставив у провину українцеві з Торонто ті чи інші заяви українських чиновників. Як і уявити, що ірландець із Бостона або італієць із Нью-Йорка несе відповідальність за дії офіційного Дубліна або Риму. А вже звинувачувати в чому-небудь найближчих соратників Путіна — етнічних українців Валентину Матвієнко (народилася в Шепетівці, вчилася в Черкасах) і Дмитра Козака (з'явився на світ у селі Бандурове поблизу Гайворона) — взагалі на думку не спадає, і справді, яке відношення мають вони до України. І лише євреї повинні відповідати за весь «кагал».

Тому що чужі, бо заперечують «наш Голодомор». Ось визнають нашу трагедію, тоді відповімо «їм» взаємністю. Які самі єврейські організації України та їхні лідери заперечують Голодомор — чомусь не повідомляється. Мабуть, мова йде про Ізраїль, де Кнесет просто не ставить на голосування подібні кейси.

Якщо вже говорити про паралелі, то геноцидом українського народу Голодомор досі не визнали такі країни, як Німеччина, Франція і Великобританія. Але ніхто не ставить попередньою умовою взаєморозуміння з німцями, англійцями і французами відповідне голосування в Рейхстазі або Палаті громад. До речі, Верховна Рада не поспішає визнати геноцид вірмен, а Єреван не підтримав резолюцію щодо Голодомору, і суспільної дискусії це не спричиняє.

Розстріл єврейських жінок в Мізочі (Рівненська область), жовтень 1942

Що стосується взаємності, то Ізраїль так само розчарований тим, що Київ не приєднався до Міжнародного альянсу збереження пам'яті про Голокост навіть в якості спостерігача. У цей Альянс, нагадаю, входять майже всі країни Європи — їх набагато більше, ніж держав, які визнали Голодомор геноцидом. Чи означає це, що в Ізраїлі заперечують Голодомор, а в Україні Голокост? Якою б маячнею це не здавалось, але з першою частиною фрази деякі співвітчизники готові погодитися, незважаючи на те, що в єврейській державі ніколи не заперечували факт української трагедії.

Зрозуміло, що своя сорочка ближче до тіла, хоча, як то кажуть, є нюанс. Так склалося, що жоден українець не помер від голоду на території Ерец Ісраель. Але півтора мільйони євреїв України — від грудних немовлят до людей похилого віку — були розстріляні, спалені, закопані живцем, забиті лопатами за три роки нацистської окупації. Від Ужгорода до Харкова і від Чернігова до Одеси й Сімферополя. Йдеться про сусідів (а часто і друзів) бабусь і дідусів сучасних українців. У багатьох великих містах євреї становили від чверті до третини населення, а в містечках — усі 90%. Півтора мільйона людей, які жили на цій землі, любили, страждали і були стерті з її обличчя. Мабуть, далеко не для всіх цього достатньо, аби прийняти Голокост якщо не як свій біль, то хоча б як трагедію ближнього.

Як би не ставитися до В'ятровича, але він має рацію: Голокост — частина української історії. В останні дні в соціальних мережах, на жаль, звучала часом інша риторика, максимально далека від цивілізованих уявлень громадянської згоди. Іноді це ненависть (ще з гетьманщини лейбів гнали на кінець села, а воно як бур'ян, до влади в країні прийшло й доїть як кіз, — пише один з підписників В'ятровича, звинувачуючи того в бажанні вислужитися), але частіше просто інфантильність. Утім, інфантильність вельми виборча, адже вона швидко випаровується, коли мова заходить про шість лауреатів Нобелівської премії — вихідців з України. Усі вони, до слова, євреї, і ніхто з них не був громадянином України, що не заважає включати цю «чудову шістку» у «свою», українську історію.

Висновку не буде. Ніхто не має права диктувати українському народові кого вважати «своїм», а кому відмовити в цьому праві. Це питання цивілізаційного вибору і, як і всякий вибір, він має свою ціну. Просто не треба себе обманювати міркуваннями про європейський вектор, продовжуючи розглядати людей, які живуть на цій землі не одну сотню років, як «чужинців», і звинувачуючи їх у всіх своїх бідах.

Михайло Гольд